

QODIROVA L.B. JAHON SIVILIZATSIYALAR TARIXI

L.B.QODIROVA

**JAHON SIVILIZATSIYALARI
TARIXI**

O'quv-uslubiy qo'llanma

Guliston - 2015

BBK: 63
UO'K: 9
Q-53

L.B.Qodirova. Jahon sivilizatsiyalari tarixi. O'quv-uslubiy qo'llanma.
– Guliston, 2015. – 156 b.

O'quv-uslubiy qo'llanmada tarixni o'rganishga sivilizatsion yondashuv nazariyalari, jahon sivilizatsiyalarining qadimgi davrdan hozirgu kungacha bo'lgan rivojlanishining asosiy omillari, ularning o'ziga xos xususiyatlari va insoniyat taraqqiyotida tutgan o'rni bayon qilingan.

“Jahon sivilizatsiyalari tarixi” fanidan 5120300 - tarix tarix yo'nalishi talabalari uchun o'quv-uslubiy qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tarix ta'lim yo'nalishi (bakalavr) uchun tasdiqlangan namunaviy o'quv dasturi asosida yaratilgan.

O'quv qo'llanma nashrga Guliston davlat universiteti Ilmiy kengashi tomonidan (№ 9. 28.05.2015) nashrga tavsiya etilgan.

Ilmiy muharrir: t.f.n. N.Mirzayeva
Taqrizchilar: t.f.d., prof. Sh.Vohidov
f.f.n. S.Ismoilov

KIRISH

Gumanitar ta'limda, XXI asr avlodlarining dunyoqarashini shakllantirishda insoniyat jamiyatining o'tmishi, buguni va kelajagini, jahon va lokal tsivilizatsiyalar taqdirini qayta anglash markaziy o'rinni egallaydi. Bu sharoitda tarixiy jarayonni formatsion yondashuv asosida talqin qilishning bir yoqlamaliligi ayniqsa bo'rtib namoyon bo'lmoqda. Shu sababli ushbu talqinni tarixni tuushunishga nisbatan o'zgacha, nochiziqli yondashuv bilan to'ldirish talab etiladi. Sivilizatsion yondashuv tarixiy jarayonni tushunishga nisbatan aynan shunday yondashuvdir. Sivilizatsion yondashuv tarixiy jarayonning turli-tuman ko'rinishlari, qirralarini isobga oladi, bundan tashqari uning asosiy vazifasi inson va uning dunyoqarashi, ahloqiy va estetik qarashlarini o'rganishdir. Ijtimoiy taraqqiyotga sivilizatsion yondashuv har bir xalq, mamlakat, mintaqa taraqqiyotining noyob va takrorlanmas jarayon sifatida qarashga asoslanadi.

Taqdim etilayotgan o'quv-uslubiy qo'llanma jahon sivilizatsiyalari tarixini o'rganayotgan talabalarga mo'ljallangan. "Jahon sivilizatsiyalari tarixi" kursi jahon tarixi fani bilan bevosita bog'liq va uning mantiqiy davomidir. Shundan kelib chiqib ushbu kurs talabalarda tarixiy taraqqiyot bosqichlarining qonuniyatlari, Sharq va G'arb sivilizatsiyasi rivojining o'ziga xos xususiyatlarini belgilab bergan omillar, rivojlanishning turli tiplariga ega sivilizatsiyalar, modernizatsiya jarayonidagi muammolar va ziddiyatlar, O'zbekistonning sivilizatsion jarayondagi o'rni kabi tushunchalarni shakllantirishga qaratilgan. Kursni o'rganish natijasida talabalar asosiy tushunchalarni anglab olishi, hodisalar izchilligini aniqlashi, turli sivilizatsiyalar taraqqiyotining umumiy va o'ziga xos xususiyatlarini ajrata olishi kerak.

1-mavzu. “Sivilizatsiya” tushunchasi. Uning ta’rifi va o’ziga xos sifatleri

Asosiy savollar:

1. XVIII – XIX asrda Yevropa fan olamida sivilizatsiya tushunchasining yuzaga kelishi.
2. Inson jamiyati taraqqiyoti muammosiga sintetik yondashuv yo’llari.

Sivilizatsiya so’zi insoniyat tarixidagi sifat chegarasini belgilash bilan bog’liq. Ushbu tushunchaning yuzaga kelishi Ma’rifatparvarlik davridagi Yevropa fani va adabiyotining yutug’idir. Ammo sivilizatsiya haqidagi ilk tushunchalar ancha ilgari yuzaga kelgan. Qadimgi davrlardayoq insonlar o’zlarining dunyolarini o’zgalar dunyosi bilan solishtira boshlashgan. Antik davrda sivilizatsiya so’zi bilan belgilanmasa-da, o’z taraqqiyot darajalariga varvarlikni qarama-qarshi qo’yganlar.

Sivilizatsiya so’zi lotincha civilis - fuqarolikka, davlatga, shaharga taalluqli ma’nolarini anglatuvchi o’zakdan kelib chiqqan. U "silvaticus", ya’ni lotinchadan tarjima qilganda qo’pol, yovvoyi so’ziga qarshi ma’noda qo’llanilgan. Sivilizatsiya tushunchasi “madaniyat” tushunchasi bilan uzviy bog’liq ravishda paydo bo’lgan. Dastlab madaniyat va sivilizatsiya tushunchalari sinonim sifatida qo’llanilgan, ammo bora-bora bu ikki atama o’rtasida farq paydo bo’ldi. Masalan, nemis faylasufi I.Kant bu tushunchalar o’rtasidagi yaqinlik va tafovut mavjudligini ko’rsatib o’tgan edi. Ko’pchilik faylasuflar “sivilizatsiya” deganda jamiyatning moddiy-texnika yutuqlarini, “madaniyat” deganda esa faqat uning ma’naviy qadriyatlarini tushunishgan. XX asr boshlariga kelib, nemis faylasufi O.Shpengler “Yevropa quyoshining so’nishi” asarida madaniyat va sivilizatsiya tushunchalarini bir-biriga qarama-qarshi qo’ydi. Uning fikricha, sivilizatsiya madaniyatning eng yuqori bosqichi bo’lib, undan keyin esa madaniyat asta-sekin inqirozga yuz o’giradi. Nemis faylasufi sivilizatsiya deganda texnik- mexanik jarayonlar majmuini nazarda tutgan.

Madaniyatning paydo bo’lishi insoniyatning yovvoyilikdan keyingi davri bilan bog’liq bo’lsa, sivilizatsiya - tarixiy jarayon, ijtimoiy hodisadir. Sivilizatsiyaning rivojlanishi jamiyatni yuksaltirishga olib keladi, natijada bu jamiyat fuqarolar erkinligini ta’minlash